

Zorica Đurić,¹ doktorand

Univerzitet Edukons, Sremska Kamenica – Novi Sad,

Fakultet za sport i turizam, Novi Sad

MOGUĆNOSTI I IZAZOVI OČUVANJA ŽIVOTNE SREDINE U TURIZMU I HOTELIJERSTVU

SAŽETAK: Zaštita životne sredine ima izuzetan značaj za razvoj turizma zbog uzajamne povezanosti turizma i životne sredine, kao i sve prisutnijeg trenda izbora turističkih destinacija i smeštajnih objekata koji primenjuju principe zaštite životne sredine i održivog razvoja od strane turista. Turizam, pored svojih pozitivnih efekata razvoja, ima i veliki negativan uticaj na životnu sredinu. Države, lokalne zajednice i svi privredni subjekti u turizmu stoga treba da pokažu svoju društvenu odgovornost i aktivno učestvuju u zaštiti životne sredine, efikasno primenjujući principe i propise iz ove oblasti i razvijajući nove mere i različite aktivnosti u cilju očuvanja životne sredine. Cilj ovog rada je da pruži uvid u aktivnosti, mere i ekološke principe koje treba primenjivati u turizmu kako bi se zaštitila životna sredina, smanjili negativni uticaji, sa posebnim osvrtom i prikazom uticaja hotelskih objekata i mogućnosti njihovog efikasnijeg korišćenja resursa, radi povećanja održivosti hotela. Kroz primer ekološke odgovornosti jednog od najvećih svetskih hotelskih lanaca biće prikazano kako se odnose velike hotelske korporacije prema zaštiti životne sredine i održivom upravljanju, a dodatnim istraživanjem sagledati i utvrditi da li se i kako primenjuju ekološki principi u hotelu iz hotelskog lanca koji posluje u Srbiji.

Ključne reči: životna sredina, turizam, hotelijerstvo, održivost.

¹ zorina.duric@gmail.com

UVOD

Čovečanstvu je novi milenijum doneo veliki broj izazova. Primena novih tehnologija i ubrzani razvoj privrede na svim nivoima, izazvali su veliki i zabrinjavajući stepen zagađenosti životne sredine, koji će se negativno odraziti i na budućnost, što je prouzrokovalo traženje rešenja i raznih mera kako bi se pomoglo da se takvo zagađenje svede na minimum i da se sačuva životna sredina i za buduće generacije.

Turizam, kao i druge privredne grane, koristeći i valorizujući prirodne i druge resurse, vrši značajan uticaj na okruženje i kvalitet životne sredine. Svojom masovnošću i izuzetno brzim globalnim razvojem poslednjih decenija, turizam je pored pozitivnog doprinosa ekonomskom napretku društva, doneo i veliki negativan uticaj na životnu sredinu proizvodeći značajne količine otpada i emisije štetnih materija. Prema Netu, najznačajniji negativni uticaji turizma na životnu sredinu su uticaj na prirodne resurse, generisanje zagađenja i otpada i nanošenje šteta ekosistemu (Neto, 2002).

Zdrava i očuvana životna sredina je neophodna za uspešan razvoj turizma. Zbog toga je turizam izuzetno motivisan da vodi računa o životnoj sredini, kako bi imala visok nivo kvaliteta, što se može postići modelom, odnosno konceptom održivosti ili održivog razvoja. Održivi razvoj predstavlja jedan od primarnih modela ekonomike prirodnih resursa i životne sredine, čija suština se odnosi na usklađen i međusobno balansiran odnos između privrednog razvoja i životne sredine uz racionalno korišćenje prirodnih resursa i poštovanje zakonitosti koje vladaju u ekosistemima. Bez obzira na različite stavove i tumačenja koja se mogu naći u literaturi, ovaj koncept zauzima važno mesto u svetu, naročito u sektoru turizma, imajući u vidu nastojanja i neophodnost da se zaštiti životna sredina sa ciljem dugoročne perspektive opstanka celokupnog čovečanstva usled ubrzanog i dinamičkog razvoja privrede.

Zavisnost turizma od životne sredine je mnogo veća u poređenju sa drugim privrednim granama. Ključna determinanta i sastavni deo turističke ponude koji je integrisan i u turistički proizvod, upravo je atraktivnost i očuvanost životne sredine, bez koje nema privlačenja turista, kao ni zainteresovanosti turista da posete turističku destinaciju. Sa druge strane, sve masovniji broj turista širom sveta, sve više opterećuje i zagađuje životnu sredinu na svim nivoima. Turizam je iz tih razloga uslovljen da potencira na zaštiti životne sredine i ekološkoj održivosti kroz održivi razvoj turizma, čime doprinosi i širenju svesti da se shvati važnost zaštite i očuvanja životne sredine. Turisti takođe sve više biraju destinacije i smeštajne objekte, koji primenjuju principe zaštite životne sredine i održivog razvoja. Danas je eko turizam jedna od najbrže rastućih grana u sektoru turizma i pravi trend, dok su

„zeleni“ turizam, eko hoteli, „zeleni“ hoteli sve više popularni za većinu turista.

Turizam, zbog svog velikog uticaja na životnu sredinu, stoga mora da primenjuje principe zaštite životne sredine i održivosti u turizmu, pre svega u hotelijerstvu, koji je veliki zagađivač i ima ogroman negativan uticaj na životnu sredinu. Za sve hotele je izuzetno važno da uspostave sistem upravljanja hotelom koji će primenjivati principe održivog razvoja i zaštite životne sredine. Menadžment hotela mora aktivno da planira i primenjuje razne mere i aktivnosti radi očuvanja i zaštite životne sredine, sprovodeći ekološke principe koji su u skladu sa međunarodnim normama, kao i da saraduje sa ostalim učesnicima na turističkoj destinaciji, kako bi se zajedničkim koordinisanim aktivnostima negativne posledice svele na minimum. Menadžment hotela takođe treba da analizira performanse svih ekoloških mera i aktivnosti koje sprovodi, kao i da izrađuje izveštaje i bilanse tih učinaka.

Treba istaći da zaštita životne sredine kroz održivi razvoj turizma treba da bude prioritet svih preduzeća u turizmu, posebno hotela, kao jednih od najvećih zagađivača životne sredine u sektoru turizma, koji moraju pokazati svoju društvenu odgovornost i biti uključeni u taj proces, kako bi se obezbedio opstanak turističke destinacije u budućnosti i u što dužem vremenskom periodu.

TURIZAM I ŽIVOTNA SREDINA

Turizam svojom masovnošću i ubrzanim razvojem poslednjih decenija, predstavlja pravi fenomen i jednu od najbrže rastućih privrednih grana u svetu, čime preuzima i sve veću ulogu i važnost u društvu i na lokalnom i globalnom nivou. Prema Manilskoj deklaraciji turizam kao delatnost ima važnu ulogu u životu naroda zbog svog neposrednog uticaja na ekonomske, kulturne, socijalne i obrazovne sfere života država, kao i na njihove međusobne odnose (Manilska deklaracija o svetskom turizmu, 1980).

Turizam je takvim ubrzanim razvojem i masovnošću doneo pored pozitivnog i veliki negativan uticaj na okruženje, koji često prevazilazi pozitivan, prvenstveno u domenu zagađenja životne sredine. Turizam izuzetno zavisi od životne sredine koja mora biti očuvana, odnosno da poseduje visok nivo kvaliteta, što je najviše određeno prirodnim resursima, pa je zato odgovoran odnos prema životnoj sredini i primaran faktor za njegov uspešan razvoj, što i Svetska turistička organizacija (UNWTO) konstantno ističe. Iz tih razloga, promovisanje ekološke zaštite i primena ekoloških principa u zaštiti životne sredine postali su sastavni deo razvoja turizma, što je dovelo do nove faze razvoja i nastanka održivog razvoja turizma.

Održivi razvoj turizma, prema konceptualnoj definiciji Svetske turističke organizacije (UNWTO) predstavlja podsticanje usklađenog ekonomskog razvoja koji zadovoljava potrebe turista, donosi dobrobiti lokalnoj zajednici i čuva njen integritet, sa prioriternim zadatkom da zaštiti resurse na ekonomskom, socio-kulturnom i ekološkom nivou uz optimalno korišćenje i očuvanje prirodnih resursa i zaštite ekoloških procesa i biološke raznovrsnosti, kako bi se obezbedili optimalni uslovi života i rada i omogućio nesmetan razvoj turističke destinacije i u budućnosti (UNWTO, 1998). Prema Cvetkovu i Vitiću odgovorni i održivi razvoj turizma podrazumeva unapređenje kvaliteta života ljudi u okviru ekosistema koji nas okružuje (Cvetkov, Vitić, 2007, str. 157).

Održivi turizam takođe treba da ograničava razvojni kapacitet destinacije i podstiče odricanje od trenutnih prihoda od turizma kako bi se zaštitila životna sredina i omogućio opstanak turističke destinacije. Deklaracija o turizmu (Montreal 1996. godine) ističe da je neophodno odoleti pritisku organizacija ili lica koja su usmerena samo na komercijalni uspeh ili lično bogaćenje kako bi se zaštitila životna sredina (Montreal Declaration, 1996, član 9).

Poseban značaj pridaje se i lokalnoj zajednici, koja mora biti spremna da razume uticaje turističke privrede i da se uključi u planiranje projekata održivog turizma (Jegdić i sar., 2013). Značaj lokalne zajednice proizilazi iz činjenice da destinacije koje se odluče za razvoj u skladu sa principima održivog razvoja nemaju velike šanse za uspeh bez aktivnog uključivanja lokalnog stanovništva u implementaciju ovog principa (Tomka, Jegdić, 2012).

Polazna osnova i bitan uslov u očuvanju životne sredine i regulisanju turističke delatnosti, predstavlja zakonska regulativa, odnosno zakoni. Održivost i zaštita životne sredine predstavljaju globalni problem i odnose se na sve zemlje u svetu, što je dovelo i do neophodnosti da se na međunarodnom nivou stvore i propišu regulative, propisi i mere od strane UN i drugih međunarodnih regulatornih tela i organizacija za sve države, kako bi se negativan i nekontrolisan razvoj turizma sveo na minimum. Države bi morale da uvažavaju i prilagođavaju donošenje svojih zakona i propisa shodno ovim standardima i propisima. Turizam isto tako podleže i pravilima, prvenstveno u domenu zaštite životne sredine, kulturnog i istorijskog nasleđa, a takođe uticaj imaju i zakonske regulative iz drugih oblasti poput prostornog planiranja, zdravstvene zaštite, bezbednosti (European tourism legislation, 2018). Zato je neophodno poznavati i primenjivati i turističke propise, pravila i druge opšte zakonske mere i striktno kontrolisati njihovo sprovođenje od strane svih učesnika u turizmu jer njihovo nepoštovanje može stvoriti ozbiljne probleme u oblasti zaštite životne sredine.

Za primenu održivog razvoja i zaštite životne sredine, značajnu regulativu predstavlja „AGENDA 21”, kreirana od strane UN, gde su dati okviri i smernice za usvajanje ovog koncepta (AGENDA 21, 1992). UNWTO

i Program za zaštitu životne sredine Ujedinjenih nacija (UNEP) su precizirali i ciljeve vezane za održivi razvoj a to su: obezbeđenje ekonomske opravdanosti, ostvarivanje prosperiteta lokalne zajednice, zadovoljenje zahteva posetilaca, očuvanje kulturnog bogatstva, biološke raznovrsnosti, efikasnost korišćenja resursa i zaštita životne sredine i drugo (Vitić, Četković, Jovanović, Krstić, 2012, str. 52).

Treba istaći da zakonska regulativa i propisi imaju ključnu ulogu u razvoju oblika turizma zasnovanim na održivim principima. Radojković i saradnici ističu da je razvoj eko turizama, koji je sve popularniji, moguć samo ako institucije države i privatni sektor sarađuju u planiranju i vode računa o strogoj sprovođenju propisa (Radojković, Lazić, Cvijanović, 2013, str. 12).

Danas postoji sve veća tendencija i interesovanje da se razvijaju upravo oblici turizma koji su zasnovani na principima održivog razvoja, poput eko turizma, zelenog turizma, što govori u prilog tome da zaštita životne sredine postaje sve značajniji faktor razvoja turizma. Za turiste je isto tako atraktivna i očuvana priroda neophodan uslov za realizaciju njihovih potreba i aktivnosti, od koje će zavisi i njihov izbor destinacije koju će posetiti. Turistička mesta i hoteli koji su okruženi čistom, očuvanom prirodom i posvećeni zaštiti životne sredine, sve su popularniji i privlače sve veći broj turista, a eko turizam upravo daje najveći značaj očuvanom i zaštićenom prirodnom okruženju (Wood, 2002). Turizam dakle svojim razvojem daje prirodi vrednost i sa ekonomskog aspekta, ali uspeh tog ekonomskog razvoja zavisi upravo od kvaliteta životne sredine, kako bi turisti, koji su danas sve više ekološki odgovorni posetioci, zadovoljili svoja očekivanja i potrebe, što je nemoguće ostvariti bez kvaliteta prirodne životne sredine kao što je prikazano na slici 1.

Slika 1. - Turisti, životna sredina i ekonomski uspeh

Izvor - Holden, 2006., str. 98

Može se reći da zaštita životne sredine predstavlja i ekološku konkurentnost koja doprinosi privlačenju većeg broja turista a time i većoj uspešnosti turističke destinacije, kao i turističkih i hotelskih preduzeća. Vitić-Četković ističe da je ekološka konkurentnost noviji koncept kada je reč o

uspešnosti turističke destinacije, koji prevazilazi pristupe klasičnih ekonomskih obračuna (Vitić-Četković, 2010, str. 26).

Može se konstatovati da je visok nivo kvaliteta životne sredine neophodan za turizam, koji se mora uspostaviti ali isto tako i održavati. Međutim, najveći izazov predstavlja kako i na koji način kontinuirano održati taj visok nivo kvaliteta u što dužem vremenskom periodu. Glavne oblasti i aktivnosti koje treba primenjivati u oblasti zaštite životne sredine u turizmu date su u dokumentu „Agenda 21 za turističku privredu”, drugi deo, poglavlje dva i tri, a neke od tih oblasti su: smanjenje otpada i reciklaža, efikasnost korišćenja energije, upravljanje resursima čiste vode i otpadnim vodama, upravljanje zemljištem, transportom, planiranje i implementacija održivog razvoja uz uključivanje lokalne zajednice, privrednih subjekata, zaposlenih, potrošača i stvaranje partnerstva za održivi razvoj i drugo (Agenda 21 za turističku privredu, 1995). Poglavlje tri odnosi se na privredne subjekte, pa stoga sve kompanije u turizmu, a posebno hoteli zbog svog većeg uticaja na okruženje, pored poštovanja zakonskih mera i propisa, moraju takođe biti i aktivni učesnici u ovom procesu i uspostaviti sistem upravljanja koji uključuje navedena područja. Hotelski objekti, koji su najčešće i najveći zagađivači životne sredine u sektoru turizma, moraju posebnu pažnju posvetiti zaštiti životne sredine, razvijanju i primeni principa, mera i aktivnosti iz navedenih područja sa efikasnim sistemom upravljanja. Neophodno je i da se uspostavi međusobna saradnja svih učesnika turističke destinacije, stvaraju partnerstva i zajednički sprovode različite aktivnosti, a hoteli bi trebali i da predvode akcije poput ozelenjavanja okruženja, izgradnje biciklističkih i pešačkih staza, postavljanja korpi za otpatke i po vrstama otpadaka i drugo, što mnogi hoteli i sprovode. Realizacija navedenih aktivnosti, mera i principa, danas predstavlja osnovu uspešnog poslovanja preduzeća, a time i destinacije, kao i ekološki trend.

Zaštita životne sredine kroz održivi razvoj je dakle zadatak svih aktera turističke destinacije, a pored vladinog i nevladinog sektora, lokalnih zajednica, medija, učesnici moraju imati i sva preduzeća u sektoru turizma, posebno hoteli, koji zbog svoje ključne uloge i direktnog velikog uticaja na okruženje, treba da prednjače u sprovođenju aktivnosti kako bi se zaštitila životna sredina i postigla održivost destinacije u što dužem vremenskom periodu.

ULOGA I ZNAČAJ HOTELIJERSTVA U OČUVANJU ŽIVOTNE SREDINE

Održivost hotelskih objekata je izuzetno važna kako bi se smanjio negativan uticaj hotela na životnu sredinu, ali isto tako i za operativno poslovanje hotela, zbog mogućnosti ostvarivanja brojnih benefita. U svetu je

do januara meseca 2014. godine zabeleženo 19,5 miliona hotelskih soba (Global Hotel Rankings, MKG Hospitality Group database, 2014), a tako imponozantan broj, kao i ubrzana izgradnja novih hotela, ukazuje i na ogroman uticaj hotela na životnu sredinu.

Veliki i negativan uticaj hotela na životnu sredinu i potreba da se zaštiti životna sredina uticali su da sve veći broj vlasnika i menadžera hotela uvidi i prihvati činjenicu da je zaštita životne sredine izuzetno značajna za poslovanje hotela, uključujući i sa ekonomskog aspekta i da se mora uspostaviti sistem upravljanja hotelom i efikasan menadžment, kako bi se aktivno unapređivale i primenjivale aktivnosti i mere u oblasti zaštite životne sredine. Hoteli preduzimaju razne mere i aktivnosti koje se razlikuju i variraju od hotela do hotela. Veći hoteli, posebno veliki internacionalni hotelski lanci, primenjuju više mera i aktivnije se odnose prema zaštiti životne sredine u odnosu na manje hotele, međutim, važno je istaći da je bitno da svaki objekat u domenu svojih mogućnosti doprinosi da se zaštiti životna sredina.

Ekologija je danas sve značajnija i sve prisutnija u hotelijerstvu, a njena sve veća popularnost, dovela je i do pojave eko hotela, zatim „zelenih“ hotela, kao najnovijih trendova, prvenstveno u EU, SAD i nekim drugim zemljama. Termin eko hotel se koristi za opis hotela koji je unapređenjem svoje strukture minimizirao negativne uticaje na životnu sredinu, dok se terminom „zeleni“ hotel opisuje hotel koji je ekološki odgovoran i primenjuje praksu ekološkog načina življenja. Da bi bili označeni kao eko ili „zeleni“, ovi hoteli moraju da dobiju i sertifikat od strane nezavisne organizacije (sertifikovano telo). Ekološki principi življenja zastupljeni su na svim mogućim nivoima u ovim hotelima, počev od projektovanja hotela i izbegavanja izgradnje ogromnih hotela, takozvanih kolosa i mastodontskih hotela, primenjuju se prirodni materijali prilikom izgradnje i opremanja hotela, koriste se efikasni energetske sistemi, otpad se razvrstava i reciklira. Takođe, oprema i inventar u hotelskim sobama treba da zadovolji proizvodne ekološke standarde ISO 14000, nudi se i zdrav način ishrane uz upotrebu organske hrane i drugo.

Ovi hoteli predstavljaju ekološki trend i beleže ogromnu i sve veću popularnost, kao i bolju popunjenost kapaciteta, iako su skuplji u odnosu na druge standardne hotele. Iz tih razloga svi hoteli teže da postanu i dobiju imidž eko ili „zelenih“ hotela. Treba istaći da je eko imidž izuzetno značajan za hotele i naročito se koristi u marketinškim aktivnostima kako bi se privukao što veći broj gostiju.

Polaznu osnovu u primeni održivog hotelskog poslovanja i zaštite životne sredine predstavlja regulisanje energetske efikasnosti, koja se mora povećavati, kako bi se postigli pozitivni efekti. Neophodno je da hotel poseduje sisteme za grejanje, hlađenje i osvetljenje koji su efikasni i automatizovani, kao i da imaju mogućnost regulacije rada. Prema Maksinu i saradnicima posebno je važno obezbediti energetske upravljanje (menadžment) i

uspostaviti inteligentni sistem monitoringa energije, naročito u velikim turističkim kompleksima (Maksin, Pucar, Milijić, Korać, 2011). Da bi se postigla takva efikasnost hoteli, shodno okruženju u kojem se nalaze, klimatskim uslovima i svojoj nameni, treba da koriste što je više moguće prirodnog osvetljenja i ventilacije. Dalje je neophodno da se vrši kontrola potrošnje vode, stimuliše smanjenje njene potrošnje uključujući i od strane gostiju, prečišćavaju otpadne vode i koriste za navodnjavanje zelenila, a po mogućnosti skuplja i kišnica, što je posebno važno za hotele koji se nalaze u područjima sa ograničenim resursima vode, zatim da se razvrstava i reciklira otpad, koriste što je više moguće ekološki proizvodi i transport i drugo. Prilikom izgradnje hotela, kao i njihovog renoviranja treba da se koriste što više prirodni i lokalni materijali koji nisu štetni za životnu sredinu i primenjuju tehnologije koje će omogućiti efikasno upravljanje hotelom i smanjenje negativnog uticaja na okruženje.

Veliki hotelski lanci primenjuju u praksi većinu navedenih aktivnosti i mera i imaju veću posvećenost u zaštiti životne sredine u poređenju sa hotelima koji se nalaze u individualnom vlasništvu. Uzroci su različiti, a kao najvažnije treba istaći veća finansijska sredstva koja imaju na raspolaganju za investiranje veliki hotelski lanci, zatim neophodnost izgradnje dobrog imidža, zbog velikog pritiska javnosti jer se od tako velikih kompanija očekuje da budu društveno odgovorne i više posvećene zaštiti životne sredine. Isto tako održivost pomaže da se efikasnije posluje i značajno smanje troškovi hotela.

Velike kompanije svakako vrše i veći negativan uticaj na životnu sredinu jer koriste više resursa, a time proizvode i više otpada i emisija štetnih materija. Tipični hotel godišnje emituje 160-200 kg ugljen-dioksida po m² hotelske sobe, proizvodi 1 kg otpada po gostu dnevno, a evropski hoteli troše 39 TWh energije godišnje, od čega je polovina električna energija (Bohdanowicz, 2005). Alvarez i saradnici ističu da je uticaj hotelijerstva na životnu sredinu vidljiv, ali da je lakše kontrolisati velike hotelske lance jer su centralizovani izvori zagađenja, koji su razvili i obimniju praksu upravljanja zaštitom životne sredine nego manji hoteli, a isto tako su i uzori manjim hotelskim preduzećima, što opravdava veliki pritisak koji imaju velike hotelske kompanije (Alvarez, Burgos, Céspedes, 2001). Sa veličinom hotelske kompanije taj se pritisak čak povećava, a ekološke performanse hotelskih kompanija proporcionalno se smanjuju sa smanjenjem veličine hotela (Tzschentke, Kirk, Lynch, 2004).

Korporativni menadžment hotelskih lanaca je zato primoran da razvija napredne sisteme i efikasno upravljanje zaštitom životne sredine. Sa druge strane, prednosti koje poseduju hotelski lanci poput više novčanih sredstava za investiranje, formalno upravljanje, korišćenje ekonomije obima, omogućava im da sprovedu u praksi efikasan sistem upravljanja zaštitom životne sredine i efektivan menadžment sa sistemom kontrole rada. Drugim rečima, veliki hoteli će lakše postati ekološki odgovorni nego manji, prvenstveno zbog mogućnosti

da ulažu u veće investicije, što može biti i jedan od razloga da li će hotel postati održiv.

Svaki hotelski lanac ima svoju sopstvenu politiku razvoja koja uključuje i oblast zaštite životne sredine i održivog razvoja, a svaki hotel koji pripada tom lancu, bez obzira da li poseduje ugovor o upravljanju ili franšizu, mora da sledi tu politiku. Prema Alvarezu i saradnicima hotelski lanci teže da standardizuju svoje aktivnosti, što pozitivno utiče na njihovu reputaciju, a u isto vreme imaju i koristi od ekonomije obima, što doprinosi povećanju efikasnosti njihovog poslovanja (Alvarez, Burgos, Céspedes, 2001). Oni daju uputstva kako i na koji način treba razvijati i efikasno sprovesti aktivnosti i mere, što je za individualni hotel mnogo teže sprovesti. Hotelski lanac čak testira određene novine u pojedinim hotelima i njihovim odeljenjima i ako se pokažu uspešnim, primenjuju ih dalje u ostalim hotelima. Hotelski lanac, takođe postavlja zajedničke i minimalne standarde i norme koje se moraju primenjivati u svim hotelima, kako bi strategija zaštite životne sredine bila jedinstvena za sve hotele na nivou korporacije (Begoña, Marion, 2008).

Korporativni menadžment velikih hotelskih lanaca je analizom performansi svih ekoloških mera i aktivnosti koje su sami sprovodili, kao i druge korporacije, uvideo da održivo poslovanje hotela i zaštita životne sredine omogućava efikasnije poslovanje i značajno smanjuje troškove, takođe pomaže u izgradnji boljeg imidža, privlačenju većeg broja gostiju, a samim tim utiče i na povećanje dobiti. To predstavlja dodatni podsticaj hotelskim lancima da još više unaprede aktivnosti i uvode razne inovacije, kako bi se negativan uticaj na životnu sredinu što više smanjio. Takođe, godišnji izveštaji ekoloških performansi hotelskih lanaca i bilanci tih učinaka dostupni su za javnost na njihovim platformama, kao i njihova buduća strategija održivosti razvoja i zaštite životne sredine.

Primenljivost ekoloških principa u poslovanju hotela-neposredno istraživanje

Zaštita životne sredine danas predstavlja prioritet u poslovanju svih velikih internacionalnih hotelskih lanaca, koji pridaju izuzetno veliku pažnju zaštiti životne sredine i primeni principa održivosti. Do decembra meseca 2016. godine, četiri najveća i najpoznatija internacionalna hotelska lanca imali su ukupno 23 519 hotela širom sveta, od toga 7699 hotela *Wyndham Hotel Group*, 5929 *Marriot International*, 5035 *IHG (Intercontinental Hotels Group)* i 4856 hotela *Hilton Worldwide* (Statista – The Statistics Portal, 2016). Ovakav ogroman broj hotela širom sveta govori u prilog tome da ove kompanije imaju ogroman uticaj na životnu sredinu i da svakako moraju da posvete posebnu pažnju zaštiti životne sredine i njenom održivom razvoju.

Za *Intercontinental Hotels Group* održivost predstavlja sastavni deo njihove misije, brenda i standard koji se mora primenjivati od strane svih hotela koji pripadaju ovom hotelskom lancu (*Environmental Sustainability*). Ova kompanija smatra da održivost pomaže da se globalno zaštititi svet, poboljša operativna efikasnost u poslovanju na svim nivoima, unapredi dizajniranje zgrada i unutrašnjeg enterijera, poveća zadovoljstvo gostiju, angažuju zaposleni, gosti i lokalno stanovništvo, pomaže i doprinosi dobrobiti lokalnoj zajednici. Održivost i zaštita životne sredine je i najvažniji deo strategije njihovog budućeg razvoja.

IHG sprovodi održivost životne sredine kroz onlajn program "*Green Engage system*". To je sistem upravljanja energijom, emisijom ugljen-dioksida, otpadom i vodnim resursima koji se koristi u svim hotelima ove hotelske grupe i pomaže im u primeni aktivnosti i mera za smanjenje njihovog negativnog uticaja na životnu sredinu, kao i upravljanju troškovima. Ovaj sistem daje podršku hotelima za razvoj održivih hotela i na njemu su takođe dostupne razne ideje, tehnologije sa dobrim primerima iz prakse i sa preko 200 „zelenih“ solucija. Ovakav sistem upravljanja je od 2012. godine uticao na smanjenje emisije ugljen-dioksida za 3%, povećanje energetske efikasnosti i smanjenje troškova energije za 25%, smanjenje potrošnje vode za 4,2% (IHG Environmental Sustainability, www.ihgpic.com). Kompanija je razvila i standarde za emisiju ugljen-dioksida *Hotel Carbon Measurement Initiative* (HCMI) i prva ga je uvela u praksu 2012. godine u okviru IHG "*Green Engage*" sistema, sa ciljem da smanji emisiju ugljen-dioksida za 12% do 2017. godine. Do 2014. godine emisija je smanjena za 3%.

U okviru IHG "*Green Engage*" sistema razvijeno je i očuvanje biodiverziteta kroz brojne preporuke za očuvanje i zaštitu lokalne flore, faune i ekosistema, uključujući i savete kako upravljati zelenim površinama i razvijati i izrađivati dugoročne strategije za zaštitu lokalnih područja (IHG Green Engage™ system, www.ihgplc.com)

Celokupan program IHG grupe obuhvata sve domene zaštite životne sredine uključujući energetske efikasnost svih sistema, aparata i osvetljenja, uređaje za regulisanje protoka i senzorsko korišćenje vode, smanjenje i razdvajanje otpada, zelene krovove i fasade, upotrebu „zelenih“ proizvoda za čišćenje i pranje, prirodnih materijala, programe za ponovno korišćenje peškira, reciklažu, upotrebu ekoloških i lokalnih proizvoda, zdrave i sezonski proizvedene hrane, podršku lokalnim zajednicama i stanovništvu kroz razne programe, kao i edukaciju i obuku svih kadrova i drugo.

Takođe, podsticanjem gostiju da smanje potrošnju resursa i koriste održiva prevozna sredstva doprinose i razvijanju njihove svesti o značaju učešća u zaštiti životne sredine. Isto tako svaki hotel iz ovog hotelskog lanca mora da radi izveštaje ekoloških performansi na mesečnom nivou, a analize performansi svih ekoloških mera i aktivnosti sa izveštajima i bilansima tih

učinaka na godišnjem nivou, koje se sprovode na nivou korporacije, dostupne su svima na njihovoj platformi, kao i ekološki projekti.

Treba još jednom istaći da mnogi turisti posebno u zapadnim zemljama pri izboru hotela u kojima će boraviti daju prednost hotelima koji aktivno sprovode aktivnosti i mere za očuvanje životne sredine, bez obzira što imaju visoke cene hotelskih usluga.

Kada je u pitanju hotelijerstvo Srbije, prema istraživanjima M. Bradića o ekološkoj odgovornosti hotela u Srbiji, u kome je učestvovalo 109 hotela, energetska efikasnost i upotreba obnovljivih izvora energije, kao i ekološka odgovornost još uvek su na niskom nivou. Samo je 16,5% preduzeća sprovedo neki aspekt ekološke odgovornosti, a neki od hotela koji su prednjačili u tim aktivnostima su: Hotel „Zira“ u Beogradu, Hotel „Beli Bor“ na Tari, Hotel „Divčibare“ na Divčubarima, Hotel „Grand“ na Kopaoniku (Bradić, 2011).

Iako je u Srbiji turizam označen kao jedan od sektora sa najvećim potencijalom koji treba da donese i značajan ekonomski rast u budućem razvoju zemlje, potrebno je više uraditi na sistemu zaštite i očuvanja životne sredine, kao i na sprovođenju regulativa, a to se odnosi i na hotele i sve ostale smeštajne objekte. Od izuzetne važnosti je primena već postojećih zakona i propisa i kontrola njihove primene u praksi, usklađivanje zakona iz oblasti zaštite životne sredine sa propisima UN i Evropske unije, kao i edukacija svih relevantnih privrednih i društvenih subjekata o važnosti zaštite životne sredine.

Treba istaći da kod nas postoji relativno mali broj naučnih radova koji su se bavili primenom ekoloških principa i odgovornosti u hotelijerstvu u Srbiji. Sa druge strane postojanje različitih stavova na ovu temu, nameće potrebu da se ovakva proučavanja vrše intezivnije. Iz tog razloga cilj ovog rada je bio i da se izvrši dodatno istraživanje i sagleda da li se i kako primenjuju ekološki principi u hotelima visoke kategorije u Srbiji. Istraživanje je sprovedeno na primeru hotela koji pripada lancu hotela Radisson blu, *Radisson Blu Old Mill* u Beogradu (4*), i to putem intervju sa menadžerima ovog hotela.

Kao što je istaknuto u prethodnom poglavlju, generalno se može očekivati da se u svim hotelima istog hotelskog lanca primenjuje ista strategija ekološkog poslovanja, naročito kada su u pitanju poznati svetski hotelski lanci. Navedeni hotel je odabran i da bi se utvrdilo da li hotel zaista primenjuje sve ekološke principe u praksi shodno strategiji ekološkog poslovanja svog hotelskog lanca (www.radissonblu.com/responsiblebusiness), kao i da li ima razlike i eventualnih ograničenja i problema u poštovanju i primeni tih ekoloških principa u Srbiji. Drugi razlog je što je hotel 2015. godine dobio ekosertifikaciju „Zeleni ključ“ od Fondacije za edukaciju u oblasti životne sredine (www.ambassadors-env.com).

Podaci o primeni ekoloških principa i odgovornosti u analiziranom hotelu su sakupljeni putem intervjuisanja tri menadžera i to menadžera recepcije, menadžera službe inženjeringa i šefa kuhinje. Menadžeri su

intervjuisani uživo u hotelu *Radisson Blu Old Mill* u Beogradu. Sva tri menadžera su intervjuisana prema upitniku koji se sastojao od 7 osnovnih pitanja, a u okviru određenih pitanja postavljena su dodatna podpitanja kojima je obuhvaćen veoma širok dijapazon ekoloških principa i ekološke odgovornosti u poslovanju. Pitanja i podpitanja su bila sledeća:

1. Da li vaš hotel primenjuje ekološke principe u poslovanju?
2. Koje ekološke principe primenjuje vaš hotel?
 - Da li je vaš hotel primenio i poštovao ekološke principe pri izgradnji hotela?
 - Da li je vaš hotel primenio i poštovao ekološke principe pri opremanju i uređenju hotela?
 - Da li je vaš hotel primenio i poštovao ekološke principe za ozelenjavanje unutrašnjosti i spoljašnjosti hotela i da li u budućnosti planirate dodatne mere i aktivnosti vezane za ozelenjavanje hotela?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe kada je u pitanju energetska efikasnost?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe pri rukovanju otpadom?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe pri korišćenju vode i rukovanju otpadnim vodama?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe u korišćenju transportnih sredstava u okviru hotela ili za potrebe hotela?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe pri održavanju higijene hotela, opreme i tekstila?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe u vezi sa smanjenjem potrošnje papira na račun upotrebe elektronske dokumentacije i reklame?
 - Da li vaš hotel primenjuje i poštuje ekološke principe vezane za zdravstvenu bezbednost i kvalitet hrane koja se služi u hotelu?
 - Da li vaš hotel informiše i obučava sve kadrove vezano za ekološke principe i ekološki odgovorno poslovanje?
 - Kakav je vaš stav i odnos prema lokalnoj zajednici i da li imate određene aktivnosti kao društveno odgovorna kompanija?
3. Kako kontrolišete primenu ekoloških principa?
4. Da li smatrate da vaš hotel ima ekološki odgovorno poslovanje i šta podrazumevate pod takvim poslovanjem?
5. Da li planirate i mislite da u hotelu treba uvesti neke izmene i dodatne ekološke principe kako bi bilo uočljivije da poslujete u skladu sa principima ekološke odgovornosti?
6. Da li imate u hotelu neke pokazatelje koji upućuju da poslujete u skladu sa principima ekološke odgovornosti?
7. Da li primena ekoloških principa u vašem hotelu utiče pozitivno na rezultate poslovanja i kako?

PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Analiza prikupljenih podataka je obavljena tako što su odgovori na svako od gore navedenih pitanja i podpitanja iz intervjua upoređeni sa odgovorima sva tri menadžera ponaosob. Na osnovu analiziranih odgovora, utvrđeno je da hotel primenjuju brojne ekološke principe koji ga svrstavaju i u ekološki odgovoran hotel, što je detaljno prikazano u tekstu koji sledi.

Prilikom izgradnje ovog hotela primenjeni su i poštovani mnogi ekološki principi. Za gradnju su korišćeni prirodni materijali, iskorišćena je i stara cigla i bakar za gradnju, pošto je hotel podignut na ruševinama starog mlina, a samo jednim delom korišćeni su i sintetički materijali zbog izbegavanja materijala koji su zapaljivi. Takođe su pri opremanju i uređenju hotela uglavnom korišćeni prirodni materijali i prirodne boje za farbanje zidova, gde god je to bilo moguće, nameštaj je većinom od prirodnih materijala, dok su tepisi i zavese uglavnom od sintetičkih materijala a razlog je da bi se ispoštovao princip izbegavanja zapaljivih materijala.

Ekološki princip ozelenjavanja površina je delimično prisutan. U hotelu postoji mali vrt na krovu, ukrasne biljke u hodnicima i zeleni zid koji je samo delimično ukrašen zelenilom. Treba istaći i činjenicu da hotel ima i određenih ograničenja, odnosno da ne poseduje raspoložive površine za travnjake. Iako je izgradnja takozvanih zelenih krovova hit u velikim evropskim gradovima, u hotelu ne postoji namera niti interesovanje za njihovu dodatnu izgradnju, čak ni kada bi postojale stimulatívne mere od strane države.

Kada je u pitanju energetska efikasnost, hotel je zbog uštede energije uradio dodatnu izolaciju a takođe vodi računa o uštedi energije u smislu regulacije toplote i smanjenja potrošnje električne energije i vode i to korišćenjem odgovarajućih regulatora, „dual flush“ toaleta, uređaja i aparata koji se svrstavaju u energetske efikasne poput sijalica na senzore, uključivanjem električne energije u sobama samo pomoću kartice, ali ne koristi obnovljive izvore energije, niti neke od mogućih dopunskih načina za uštedu vode i energije poput prikupljanja kišnice za pranje podova i zalivanje biljaka. U budućnosti je jedino u planu ugradnja dodatnih perlatora u slavine, čime će se postići smanjenje u potrošnji vode.

Hotel posvećuje pažnju u rukovanju otpadom i preduzima mere za smanjenje otpada. Međutim, otpad se samo jednim delom razvrstava i reciklira, a razlog su prilično ograničene mogućnosti za reciklažu u Beogradu i Srbiji, kao i nepostojanje firmi koje bi preuzimale sav taj otpad. Svi menadžeri ovo vide kao ograničavajući faktor i problem jer ne mogu u potpunosti da primene ovaj ekološki princip, shodno ekološkoj strategiji svoje kompanije. Takođe, nema mogućnosti za prečišćavanje i preradu otpadnih voda, usled čega se ove vode ispuštaju u gradsku kanalizaciju. Otpad koji sadrži štetne materije, poput sijalica čije fluo cevi sadrže živu, preuzimaju firme ovlašćene za reciklažu, a

kretanje ovakvog otpada prati i odgovarajuća dokumentacija, takođe postoje i separatori kuhinjske masti, koju preuzimaju sertifikovane firme za reciklažu i pravljenje komposta.

Kada je u pitanju transport gostiju u okviru i van hotela, nema primene ekološkog principa u ovom segmentu. Jedina mogućnost koju hotel poseduje za ekološki prihvatljiv transport jeste punjenje baterija automobila na struju, ukoliko ga gosti poseduju. Hotel nema nameru, niti razmatra mogućnost zamene postojećeg hotelskog voznog parka, kako bi primenio ovaj ekološki princip.

Hotel primenjuje i poštuje ekološke principe pri održavanju higijene hotela, opreme i tekstila. Posteljinu i peškire koristi od prirodnih materijala, a u cilju primene ekoloških principa gostima se ostavljaju obaveštenja o “eco friendly” mogućnostima, što znači da će biti zamenjeni samo peškiri koje gosti ostave na podu. Gostima koji prihvate tu mogućnost ostavlja se i zahvalnica u sobi. Hotel koristi ekološka sredstva i hemikalije za čišćenje hotela i hotelskih soba (EcoLab). Posteljine i peškiri se peru u perionici van hotela, a za hitne potrebe pranja koje se obavljaju u hotelu, koriste se ekološki deterdženti. Sredstva za održavanje lične higijene gostiju u hotelskim sobama se pakuju u malim bočicama za jednokratnu upotrebu, kako bi se njihova upotreba svela na optimalnu meru i smanjilo dospevanje u otpadne vode, dok se uređaji sa ponovnim punjenjem koriste samo u javnim toaletima.

Odabir hrane i kontrola zdravstvene bezbednosti hrane za potrebe hotela je zasnovana na ekološkim principima, koji podrazumevaju poštovanje HACCP i HALAL standarda i koji propisuju procedure za praćenje i čuvanje namirnica od momenta ulaska u hotel. Hotel takođe pomaže razvoj malih farmi od kojih nabavlja namirnice, a organska hrana se koristi kad god za to ima mogućnosti. Kontrola zdravstvene bezbednosti hrane na prisustvo i ostatke pesticida u njoj nije moguća zbog nepostojanja uslova za ovu vrstu kontrole u Beogradu i Srbiji, dok se organska hrana koristi putem slučaja, odnosno ako je neko od tih proizvođača ponudi hotelu. Problem predstavlja to što mali broj proizvođača poseduje eko sertifikate za proizvodnju organske hrane jer su jako skupi, pa se u nekim slučajevima proizvođačima hrane veruje na reč da je hrana organska. Otpad iz kuhinje se odvaja i propisano čuva, uključujući i organski otpad. Međutim u hotelu nema mogućnosti za reciklažu kao što je istaknuto u prethodnom poglavlju u slučaju otpadnih materijala, reciklira se samo iskorišćeno ulje iz friteze tako što ga otkupljuju ovlašćene firme.

Potrošnja papira je smanjena zahvaljujući korišćenju interneta, društvenih mreža i drugih virtuelnih medija, uključujući i u sektoru prodaje i marketinga, međutim i dalje postoje potrebe za papirnim reklamnim materijalima, računari za goste se štampaju, kao i još neka dokumenta, posebno ona koja moraju da se potpisuju.

Hotel pridaje značaj informisanosti i obučenosti kadrova po ekološkim principima društveno odgovornog poslovanja. Posebno treba istaći činjenicu da hoteli ovog lanca imaju sertifikovane trenere, uključujući i analizirani hotel u Beogradu, koji svim zaposlenim radnicima i rukovodiocima drže obuke o održivom poslovanju hotela i značaju primene ekoloških principa i društveno odgovornog poslovanja.

Hotel takođe posvećuje veliku pažnju lokalnoj zajednici i odnosu sa njom, tako što organizuje razne programe i aktivnosti kao društveno odgovorna kompanija, poput dodele novogodišnjih paketića, organizovanja šahovskih turnira, pomoći u hrani i garderobi za ustanove za decu i mlade u Sremčici i decu bez roditeljskog staranja u Zvečanskoj ulici, zatim dobrovoljnog davanja krvi, a priprema se i program za pomoć nekoj od ustanova za zaštitu životinja.

Stavovi ispitanika o ličnim iskustvima u postupcima ekološke zaštite

Na pitanje kako se kontroliše primena ekoloških principa u hotelu, svi menadžeri su odgovorili da zbog inspekcija koje imaju od strane svoje korporacije, zatim lokalnih inspekcija, kao i inspekcije za dobijanje sertifikata „Zeleni ključ“ (jednom godišnje), primenjuju sve mere i kontrole kako bi se ispunili zahtevi koje ove navedene inspekcije traže.

Na pitanje da li smatraju da njihov hotel ima ekološki odgovorno poslovanje, svi menadžeri su odgovorili potvrdno. Interesantno je da su na pitanje šta podrazumevaju pod takvim poslovanjem, prvo istakli ekonomske efekte, odnosno uštede koje se ostvaruju, a potom da doprinose i pomažu zaštitu životne sredine, dok su na pitanje da li planiraju i misle da u hotelu treba uvesti neke izmene i dodatne ekološke principe kako bi bilo uočljivije da hotel posluje u skladu sa principima ekološke odgovornosti, svi odgovorili negativno.

Na pitanje da li imaju u hotelu neke pokazatelje koji upućuju da posluju u skladu sa principima ekološke odgovornosti, svi menadžeri su odgovorili da imaju, a ti pokazatelji po njima su prvo sertifikat „Zeleni ključ“, a potom analize koje se rade na mesečnom nivou i uglavnom su vezane za uštedu energije celog hotela (voda, struja, gas) i delom oko rada kuhinje uključujući i potrošnju namirnica.

Na pitanje da li primena ekoloških principa u njihovom hotelu utiče pozitivno na rezultate poslovanja i kako, odgovorili su da utiče pozitivno, ističući prvo da hotel ostvaruje uštede primenom ovih principa, a potom da ima i veći broj gostiju, prvenstveno od strane kompanija koje isključivo biraju hotele koji primenjuju ekološke principe i imaju zelene sertifikate. Neke detaljnije analize na ovu temu ne postoje, tako da nema ozbiljnih pokazatelja koliko se kompanija odlučilo da koristi usluge ovog hotela zbog ekoloških principa i primene odgovornog ekološkog poslovanja, kao i da li se i koliko individualnih gostiju i turističkih grupa odlučilo da boravi u ovom hotelu iz tih

razloga. Svakako bi trebalo izvršiti dodatna istraživanja i analize koje bi pomogle u prikazivanju broja posetilaca hotela koji dolaze u hotel isključivo zbog primene ekoloških principa, kao i u kojoj meri to utiče na pozitivne rezultate poslovanja hotela.

Na osnovu gore navedih analiziranih odgovora nameću se i određene činjenice, poput činjenice da analizirani hotel u većem stepenu primenjuje ekološke principe, da je društveno odgovoran hotel, kao i da ima ekonomske benefite primenom tih principa, ali isto tako i činjenica da u određenom stepenu postoje ograničenja i problemi u primeni tih principa, poput odvajanja otpada i reciklaže otpada, primeni organske hrane, kao i činjenica da nema zainteresovanosti da se u budućnosti primeni više mera u poštovanju ekoloških principa, što je posledica stanja na tržištu Srbije, jer većina hotela ne primenjuje nikakve ekološke principe ili ih samo delimično primenjuje, dok analizirani hotel primenjuje većinu od tih principa. Treba naglasiti da su sva tri intervjuisana menadžera dala na sva pitanja i podpitanja iste odgovore, uključujući i na pitanja oko njihovih ličnih iskustava u postupcima ekološke zaštite, što govori u prilog tome da je obučenost, informisanost i znanje menadžera o ovoj oblasti na izuzetno visokom nivou i u skladu sa zahtevima korporacije, što je i jedan od prioriteta i standarda ovog hotelskog lanca da javnost, odnosno svi gosti i stranke uvek moraju dobiti i imati tačne i iste informacije od strane svih zaposlenih, odnosno isti nivo i kvalitet informisanosti, uključujući i po pitanjima ekološki održivog poslovanja hotela i zaštite životne sredine.

Treba istaći da ovaj hotel može biti i odličan primer svim drugim hotelima u Srbiji, koji bi mogli da primene neke od pomenutih ekoloških principa i to u veoma kratkom vremenskom periodu, poput upotrebe ekoloških i „zelenih“ proizvoda za čišćenje i pranje, prirodnih materijala, programa za ponovno korišćenje peškira, ozelenjavanja površina, kao i da učestvuju i daju podršku lokalnim zajednicama i stanovništvu kroz razne kulturno-socialno-ekološke programe, vrše edukaciju i obuku svih kadrova, pošto navedene mere i aktivnosti ne zahtevaju velika finansijska ulaganja a mogu puno pomoći u zaštiti životne sredine.

ZAKLJUČAK

Stepen zagađenosti životne sredine u svetu je zabrinjavajući i predstavlja globalni problem usled ubrzanog razvoja svih privrednih grana uključujući i turizam. Kako bi se pomoglo da se takvo zagađenje svede na što manju meru i omogući nesmetan razvoj društva u budućnosti, UN i druge multilateralne organizacije propisale su razne regulative i propise u oblasti zaštite životne sredine koje se moraju primenjivati od strane svih država, kao i privrednih

subjekata, što predstavlja i polaznu osnovu u preduzimanju mera za zaštitu životne sredine. Takođe, Svetska turistička organizacija je za sektor turizma razvila razne programe i mere kako bi pomogla i podstakla zaštitu životne sredine i ekološki razvoj turizma u svetu.

Turizam svojom masovnošću i izuzetno brzim razvojem širom sveta poslednjih decenija, postaje danas sve značajnija grana svetske privrede i fenomen koji utiče sve više na okruženje i sve sfere društva, a posebno na životnu sredinu. Takvim razvojem, turizam sa jedne strane doprinosi ekonomskom napretku društva, otkrivanju i valorizaciji prirodnih resursa, od čije atraktivnosti i očuvanosti izuzetno zavisi, ali sa druge strane narušava životnu sredinu prouzrokujući sve veće i mnoge oblike zagađenja, posebno u segmentu hotelijerstva.

Negativni ekološki uticaji turizma mogu se minimizirati putem upravljanja kroz održivi razvoj turizma koji ima za cilj balansiran ekonomski razvoj sa racionalnim korišćenjem prirodnih resursa, koji zadovoljava potrebe turista i služi dobrobiti lokalne zajednice uz očuvanje i zaštitu životne sredine i ekosistema, kako bi se uspostavila ravnoteža i omogućio opstanak i razvoj turističke destinacije u što dužem periodu u budućnosti. Njegovo sprovođenje podrazumeva saradnju svih učesnika turističke destinacije, a pored vladinog i nevladinog sektora, lokalnih zajednica, medija, učešće moraju imati i sva turistička preduzeća, posebno hoteli, zbog svog većeg negativnog uticaja na okruženje.

Hoteli vrše veliki uticaj na životnu sredinu i jedni su od najvećih zagađivača životne sredine u sektoru turizma. Održivi razvoj hotela i zaštita životne sredine su zato izuzetno značajni za sve hotele jer doprinose smanjenju negativnog uticaja na životnu sredinu i njenoj zaštiti, ali isto tako i ostvarivanju ekonomskih benefita poput smanjenja troškova, izgradnje boljeg imidža, a time i povećanja dobiti. Takođe, propagiranje održivog odnosa prema životnoj sredini koristi se i u marketinškim aktivnostima jer privlači sve veći broj turista, za koje ekološka dimenzija, odnosno očuvanost životne sredine, ima presudan značaj prilikom izbora hotela i turističke destinacije. Ekološka svest o značaju zaštite životne sredine i održivog razvoja hotela danas je sve veća u hotelijerstvu. Poznati svetski hotelski lanci su shvatili taj značaj, kao i ulogu ekološkog odgovornog poslovanja, tako da u svom poslovanju primenjuju brojne aktivnosti, mere i ekološke principe kako bi zaštitili životnu sredinu i smanjili negativne uticaje na nju, a takođe imaju i razvijenu ekološku strategiju na nivou korporacije, koja se mora primenjivati u svim hotelima koji su deo tog hotelskog lanca, što je prikazano i kroz primer jednog od najvećih hotelskih lanaca *Intercontinental Hotels Group*. Sa druge strane, treba istaći da u Srbiji veoma mali broj hotela shvata taj značaj i ima uspostavljenu politiku zaštite životne sredine i primene ekoloških principa, izuzev velikih hotelskih

lanaca, iako se mnoge aktivnosti mogu primenjivati bez većih finansijskih ulaganja.

Rezultati istraživanja, dobijeni intervjuisanjem menadžera hotela koji pripada lancu Radison Blu, *Radisson Blu Old Mill* u Beogradu, ukazuju da hotel primenjuje brojne ekološke principe, mere i aktivnosti i posvećuje pažnju ekološkoj odgovornosti u poslovanju i može biti dobar primer svim drugim hotelima u Srbiji. Takođe, hotel posluje u skladu sa ekološkom strategijom svoje kompanije a nivo ekološke odgovornosti sličan je nivou ekološke odgovornosti hotela (istog hotelskog lanca) u zemljama evropske unije. Ipak, mogu se uočiti izvesne razlike u detaljima, poput toga da hoteli u evropskoj uniji prednjače u aktivnostima kao što su ekološki transport gostiju, kontrola zdravstvene bezbednosti hrane (prisustvo pesticida), upotreba organske hrane, ozelenjavanje, razvrstavanje otpada i reciklaža. Bez obzira na ograničavajuće faktore i probleme sa kojima se hotel u Beogradu suočava u primeni ekoloških principa, hotel ima mogućnosti da još više pažnje posveti nekim od gore pomenutih ekoloških aktivnosti, poput ozelenjavanja hotela i ekološkog transporta gostiju.

Sa druge strane, rezultati istraživanja ukazuju i na to da naša država, a potom i lokalne zajednice, moraju da se mnogo više i ozbiljnije uključe u zaštitu životne sredine i to ne samo u domenu zakonodavstva, već i u dodatnim projektima, poput dodele određenih finansijskih sredstava, poreskih olakšica, nagrađivanja, kao i širenju svesti o važnosti zaštite životne sredine i edukaciji celokupnog stanovništva, kako bi se izbegli ozbiljni problemi zagađenja, posebno vezanih za otpad i reciklažu, prečišćavanje otpadnih voda, podstakla proizvodnja organske hrane i drugo.

Stoga, primarni zadaci razvoja turizma u Srbiji moraju biti više usmereni na očuvanje životnog prostora i održivi razvoj i deo strategije budućeg razvoja turizma, što podrazumeva primenu svetskih standarda, aktivno učešće svih relevantnih subjekata, poput države, lokalne zajednice, društva, turista, hotela i svih privrednih subjekata, organizovanje i uključivanje u ekološke akcije i stvaranje partnerstva, edukacija i obuka kadrova i drugo. Sve to bi doprinelo većoj konkurentnosti i uspešnosti nastupa na stranom tržištu, a sa druge strane, samo sadašnjim odgovornim odnosom prema društvu i životnoj sredini mogu se umanjiti negativne posledice zagađenja i zaštititi i sačuvati životna sredina i za buduće naraštaje.

SUMMARY

POSSIBILITIES AND CHALLENGES OF THE ENVIRONMENTAL PROTECTION IN TOURISM AND HOTEL INDUSTRY

Environmental protection is of exceptional importance for the development of tourism due to the mutual links between tourism and the environment, as well as the growing trend among tourists to choose travel destinations and accommodation facilities that apply the principles of environmental protection and sustainable development. Tourism, besides its positive effects, has a largely negative impact on the environment. Governments, local communities and all companies in the tourism industry should, therefore, show their social responsibility and actively participate in environmental protection, effectively applying the principles and regulations in this field and developing new measures and various activities in order to preserve the environment. The aim of this paper is to provide an insight into the activities, measures and environmental principles that should be applied in tourism in order to protect the environment, reduce the negative effects, with a special emphasis on the impact made by hotels and the possibilities of their more efficient use of resources in order to increase hotel sustainability. Through the example of the ecological responsibility of one of the world's largest hotel chains, it will be shown how large hotel corporations address environmental protection and sustainable management, and through additional research it will be examined and determined whether and how environmental principles are applied in a hotel which is a part of a hotel chain operating in Serbia.

Key words: environment, tourism, hotel industry, sustainability

LITERATURA

1. AGENDA 21.(1992). Preuzeto 7. Marta, 2018., sa <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
2. Agenda 21 za turističku privredu. (1995). Preuzeto 7. Marta, 2018., sa [http://banjaluka-tourism.com/index.php/sr/download-section/category/14-medunarodno/agenda 21 za turisticku privredu.pdf](http://banjaluka-tourism.com/index.php/sr/download-section/category/14-medunarodno/agenda%20za%20turisticku%20privredu.pdf)
3. Alvarez, G.M.J., Burgos J.J, & Céspedes, L.J. J. (2001). An analysis of Environmental Management, organizational context and performance of Spanish hotels, *The International Journal of Management Science*, 2(1), str. 457-471. doi:10.1016/s0305-0483(01)00033-0
4. Begoña,C., & Marion, E. (2008). *Green hotels in Sweden: What factors pushed them, which steps did they follow and what barriers impede them*

- to become green?* Master Thesis, preuzeto 19. Juna, 2017., sa <https://divaportal.org/smash/get/diva2:142204/FULLTEXT01.pdf>
5. Bohdanowicz, P. (2005). European Hoteliers: environmental attitudes, greening the business, *Cornell Hospitality Quarterly*, 46(2), str. 188-204.
 6. Bradić, M. (2011). *Hotelijerstvo u kontekstu razvoja odgovornog turizma*, Doktorska disertacija, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, PMF, Novi Sad.
 7. Cvetkov, T., & Vitić, A. (2007). Perspektive razvoja održivog turizma u Srbiji, *Hotellink*, 9 -10, str. 157.
 8. European tourism legislation – European Commission. Preuzeto 5. Marta, 2018.,
 9. https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/regulation-tourism-activity-europe_en
 10. Global Hotel Rankings.(2014). *MKG Hospitality Group database*, preuzeto 7. Jula, 2017., https://hotel-online.com/press_releases/release/global-hotel-rankings-the-leaders-grow-stronger-ihg-retains-top-spot
 11. Holden, A. (2006). Managing the environmental impacts of tourism, *Parson Education Ltd.*, Harlow, Engleska, str. 98.
 12. IHG Environmental sustainability. Preuzeto 17. Juna, 2017., sa
 13. <https://ihgplc.com/responsible-business/environmental-sustainability>
 14. IHG Green Engage™ system. Preuzeto 17. Juna, 2017., sa
 15. <https://ihgplc.com/responsible-business/environmental-sustainability/ihg-green-engage-system>
 16. Intercontinental Hotels Group. Preuzeto 17. Juna, 2017., sa <https://ihgplc.com/responsible-business/reporting-and-performance/downloads>
 17. Jegdić, V., Škrbić, I., & Milošević, S. (2013). Specifičnosti planiranja održivog turizma, *TIMS Acta*, 7, str. 153-162.
 18. Kirk, D. (1995). Environmental management in hotels, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 7 (6), str. 3-8.
 19. 16. Maksin, M., Pucar, M., Milijić, S., & Korać, M. (2011). *Održivi razvoj turizma u Evropskoj Uniji i Srbiji*, Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
 20. Manila Declaration.(1980). Preuzeto 10. Juna, 2017., sa
 21. <https://e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwtodeclarations.1980.6.4.1>
 22. Montreal Declaration. (1996). Preuzeto 15. Juna, 2017., sa http://bundesforum.de/fileadmin/user_upload/Monreal_Declaration_Aubagne_Addendum.pdf
 23. Neto, F. (2002). Sustainable Tourism, Environmental Protection and Natural Resource Management: Paradise on Earth? *United Nations*.
 24. Radisson Blu Hotels. Preuzeto 27. Avgusta, 2017., sa <http://www.radissonblu.com/responsible-business>

25. Radojković, D., Lazić, J., & Cvijanović, J. M. (2013). Globalizacija turističke industrije, *Menadžment u hotelijerstvu i turizmu*, 1, str. 12.
26. Statista – The Statistics Portal. (2016). *International hotel groups by number of hotels worldwide as of December 2016*, preuzeto 25. Januara, 2018., sa <https://statista.com/statistics/245684/number-of-hotels-of-international-hotel-groups/>
27. Tomka, D., & Jegdić, V. (ur.). (2012). *Turizam i lokalni razvoj*, Novi Sad: Fakultet za sport i turizam.
28. Tzschentke, N., Kirk, D., & Lynch, P.A. (2004). Reasons for going green in services accommodation establishments, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16 (2), str. 116-124.
29. UNEP. (2012). *Moving towards a climate neutral UN: The UN system's footprint and efforts to reduce it*, Nairobi: United Nations Environment Programme.
30. UNWTO, (1998). Definicija održivog turizma. Preuzeto 23. Februara, 2018., sa
31. http://portal.unesco.org/en/files/45338/12417872579Introduction_Sustainable_Tourism.pdf/Introduction_Sustainable_Tourism.pdf ;
<http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>
32. Vitić-Četković, A. (2010). Konkurentnost u savremenoj teoriji i praksi destinacionog marketinga, *Turističko poslovanje*, 6, str. 26.
33. Vitić-Četković, A., Jovanović, S., & Krstić, B. (2012). Determinante unapređenja konkurentnosti turizma Crne Gore i Srbije u uslovima globalizacije, *Ekonomске teme*, 1, str. 52.
34. Wood, M.E. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*, United Nations Publication.

Ovaj rad je primljen **11.04.2018.**, a na sastanku redakcije časopisa prihvaćen za štampu **29.06.2018.** godine.